

**การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนา
ของคณะสงฆ์ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก***

**THE MANAGEMENT OF CULTURAL DIVERSITY IN RELIGION
DIMENSION OF SANGHA IN MAE SOT DISTRICT TAK PROVINCE**

พระครูวินัยธรปัญญา ปณฺญาวโร (ศรีสมุทร)

PhrakhruWinaithon Panya Payawro (Srisamut)

บุญเตือน ทรัพย์เพชร

Boonteun Sapphet

หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhachinnarat Sanga College, Tak Province

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: Panya.1979@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก เพื่อศึกษาการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก และเพื่อวิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งประกอบด้วย พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ไวยาวัจกร กรรมการวัด และประชาชนในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก จำนวน 20 รูป/คน ภายใต้เนื้อหาที่เกี่ยวกับมิติทางคณะสงฆ์ทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) แนวคิดการอยู่ร่วมกัน 2) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกัน 3) หลักคำสอนและวิธีการทำงานร่วมกันในชุมชน 4) หลักคำสอนกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 5) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน 6) การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันของชุมชน

* Received: 7 June 2020; Revised: 20 June 2020; Accepted: 23 June 2020

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนของชุมชนในอำเภอมะสอ จังหวัดตาก แม้จะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านศาสนา แต่ประชาชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข โดยไม่มีความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนหรือประชาชน ทั้งนี้ ในท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม บทบาทของคณะสงฆ์มีความสำคัญในการสร้างความสามัคคี โดยสร้างเครือข่ายผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชน พร้อมกับให้ศาสนิกของแต่ละศาสนาปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน ฟังพาด้ายกัน มีความสามัคคีในสังคมเช่นชุมชนที่หลากหลายในอำเภอมะสอ จังหวัดตาก ดังกล่าวข้างต้น

คำสำคัญ: การจัดการ, ความหลากหลาย, ศาสนา, คณะสงฆ์

Abstract

The purpose of this research is to study the cultural diversity of communities in Mae Sot District, Tak Province, to study the management of cultural diversity in the religious dimension of the clergy in Mae Sot District, Tak Province, and to analyze the role of the Sangha community in the management of cultural diversity regarding to religion. This research is a qualitative research by means of documentary research and in-depth interviews with key informants which consists of 20 monks, as; community leaders, temple cooperators, temple committee, and people in Mae Sot District, Tak Province under the content relating to the Sangha dimension in all 6 aspects, namely; 1) concepts of coexistence, 2) relationship between religion and religion living and living together, 3) doctrine and methods of living together in the community, 4) doctrine and applying in daily life, 5) developing the quality of life of people in the community, 6) resolving command and obstacles In the coexistence of the community.

The results showed that people of the community in Mae Sot District, Tak Province, despite the cultural diversity of religion, but people can live together happily without conflicts between community leaders or citizens. In the midst of cultural diversity, the roles of Sangha is important in creating unity by creating a network of religious leaders, community leaders, and citizens, together with the believers of each religion to follow their doctrine strictly. There are also joint activities, rely on each other,

and be unity in the society like various communities in Mae Sot District, Tak Province as mentioned.

Keyword: Management, Diversity, Religion, Sangha Community

บทนำ

สังคมมนุษย์ทุกสังคมล้วนมีวัฒนธรรม (Culture) โดยมนุษย์สร้างขึ้นเป็นกลไกในการอยู่ร่วมกัน และเป็นเครื่องชี้ความแตกต่างระหว่างสังคมได้ มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา เพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิต ซึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่าง ๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงสามารถมองได้หลายแง่มุมไปด้วย มีผู้ให้ความหมายคำว่า “วัฒนธรรม” คือ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ (จรรยา ศิริอรธ, และคณะ, 2559)

แม่สอด เป็นอำเภอหนึ่งทางตอนกลางของจังหวัดตาก เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า ในอำเภอแม่สอดจะประกอบไปด้วยศาสนสถานมากมาย ไม่ว่าจะเป็นวัดทั้งแบบไทยและพม่า มัสยิด และโบสถ์คริสต์ ตั้งตระหง่านเคียงคู่กันในชุมชน ภายใต้บรรยากาศของผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ จีนจากยูนนาน พม่า มุสลิมจากบังคลาเทศ ไทยเหนือ ชิกข์และฮินดู (ไพรินทร์ มากเจริญ, 2551) ถึงแม้ว่าอำเภอแม่สอดจะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความเชื่อทางศาสนา แต่ชุมชนในอำเภอแม่สอดก็ไม่ได้มีความรังเกียจเคียดจัญท์ในเรื่องศาสนา แต่ในทางตรงกันข้าม กลับพบว่า นอกจากมิได้สร้างความแตกแยกแล้ว ศาสนากับเป็นเครื่องมือและวิธีการสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างดี

ดังนั้น เพื่อศึกษาข้อมูลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ว่าเป็นอย่างไร คณะสงฆ์ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาอย่างไร และวิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนา อันจะเป็นการช่วยให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน คณะสงฆ์ ได้เข้าใจถึงแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจในมิติทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประชาชนและสังคมไทยในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก
3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนา ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก ศึกษาการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก และวิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติศาสนา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมและการสังเกตการณ์

2. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

พื้นที่เป็นการศึกษาวิจัยในพื้นที่ อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา การอยู่ร่วมกัน โดยอาศัย กฎ กติกา ระเบียบ มติ ของชุมชนนั้น ๆ โดยอาศัยความความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา ในมิติทางด้านศาสนา ซึ่งส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนยึดถือและปฏิบัติกันมาจากรากอดีตถึงปัจจุบัน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ คือ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ไวยาวัจกร กรรมการวัดและประชาชนในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก รวมทั้งหมด 20 รูป/คน โดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ศึกษาวิจัยจะใช้กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระภิกษุ 14 รูป ผู้นำชุมชน ไวยาวัจกร กรรมการวัดและประชาชน 6 คน ดังกล่าวข้างต้น เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและเก็บข้อมูลทำการสรุปผลการวิจัยต่อไป

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคัมภีร์ หนังสือ ตำรา และงานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม

5. ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ ตลอดจนผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหลักการบริหาร การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติศาสนาของคณะสงฆ์เพื่อการสังเคราะห์

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย

ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ และกำหนดประเด็นและข้อคำถามการสัมภาษณ์ ให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาทั้ง 6 ด้าน คือ 1. แนวคิดการอยู่ร่วมกัน 2. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกัน 3. หลักคำสอนและวิธีการทำงานร่วมกันในชุมชน 4. หลักคำสอนกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน 6. การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ที่เป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ไวยาวัจกร กรรมการวัดและประชาชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก 20 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์หรือการตอบคำถาม ในประเด็นและข้อคำถามเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ 6 ด้าน

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมก่อนสัมภาษณ์
2. คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง
3. บันทึกข้อมูลผลการสัมภาษณ์แล้ว จัดระบบข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลผลการสัมภาษณ์

1. คณะผู้วิจัย ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ทุกรูป/คน ทุกหัวข้อ/ประเด็นคำถาม

2. คณะผู้วิจัย สรุปประเด็นคำตอบที่สำคัญแต่ละข้อคำตอบ

3. คณะผู้วิจัยสังเคราะห์ จัดระบบข้อมูลคำตอบ จากการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปผลคำตอบ วัตถุประสงค์การวิจัย คือ การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ ตามความคิดเห็นของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระภิกษุ และประชาชน 6 ด้าน ได้แก่ 1. แนวคิดการอยู่ร่วมกัน 2. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกัน 3. หลักคำสอนและวิธีการทำงานร่วมกันในชุมชน 4. หลักคำสอนกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน 6. การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันของชุมชน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล ดังนี้

1. วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติของคณะสงฆ์จังหวัดตาก โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และบรรยายเชิงพรรณนา มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

2. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้แนวทางการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้จากการศึกษา ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แนวทางการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิตินศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

จากแผนภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า ประชาชนในชุมชนอำเภอแม่สวดแห่งนี้ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ประชาชนในชุมชนอำเภอแม่สวด ซึ่งแต่ละชุมชนได้ปฏิบัติตามกฎ กติกา ระเบียบ มติ ของชุมชนและตามหลักคำสอนที่ตนเองนับถือ ทั้งยังมีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบสานมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นเป็นประจำทุก

ปี โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา องค์กรต่าง ๆ ประชาชนในชุมชน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งกันและกัน อาจมีการขัดแย้งกันบ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงในรายละเอียดบางอย่างเท่านั้น คงไม่มีใครสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิง ซึ่งความขัดแย้งนั้นนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุง การจัดการ การพัฒนา ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การอยู่ร่วมกัน คำสอนของศาสนาทุกศาสนา มีแนวทางการปฏิบัติของแต่ละศาสนาแตกต่างกัน แต่ทุกศาสนาก็สอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งหลักธรรมของศาสนาพุทธ เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ศาสนาคริสต์มีพระบัญญัติ 10 ประการ และศาสนาอิสลามมีหลักศรัทธา 6 ประการกับหลักปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งการอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีระเบียบ วินัย กฎ กติกา มารยาท การปฏิบัติตามระเบียบ วินัย กฎ กติกา มารยาท ที่ร่วมกันวางไว้อย่างเคร่งครัด การยอมรับความฟังความคิดเห็น คือเรามองกันในแง่ดี พิจารณาข้อที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ทุกวัฒนธรรมและศาสนาควรจะมีถึงปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา การจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษา และการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประเพณีของประชาชน ต่อเนื่องกันทุกปีนั้น ประชาชนในชุมชน มีผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน องค์กรทางศาสนา และเครือข่ายชุมชน ได้มีส่วนร่วมกันจัดงาน ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียว เป็นการส่งเสริมการสืบทอดวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และเป็น การส่งเสริมสนับสนุนให้ศาสนิกชนได้ร่วมกันแสดงความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา และสร้างจิตสำนึกรักสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยไม่มีการแบ่งแยกทั้ง ด้านเชื้อชาติ และศาสนา

การทำงานร่วมกันในชุมชน หลักการในการทำงานร่วมกันของประชาชนในชุมชนนั้น ประชาชนในชุมชนมีความเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านบทบาทหน้าที่และทางความคิดเห็นต่าง ๆ เป็นการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คอยช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอยู่เสมอ ไม่มีการแบ่งแยก ไม่รังเกียจ ในความแตกต่างทั้งด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและเชื้อชาติ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า คนในชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกันนั้น ไม่มีข้อห้ามหรือข้อจำกัด ให้คนที่นับถือศาสนาต่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน คบหากัน อาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกัน หรือไปไหนมาไหนด้วยกันไม่ได้ ซึ่งแสดงความเป็นเอกลักษณ์ ของวัฒนธรรมในความเป็นไทย ที่ทำให้ประชาชนในชุมชนแห่งนี้ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

การนำคำสอนไปใช้ในชีวิต หลักคำสอนของศาสนาทุกศาสนา สอนให้ละเว้นการกระทำความชั่วและทำแต่ความดีทั้งสิ้น ถึงแม้แนวทางปฏิบัติของแต่ละศาสนา อาจมีข้อแตกต่างกันไป การสำรวม

รักษากายวาจาใจ ทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย มีความรัก ความเมตตา ในแต่ละศาสนากล่าวถึงความรักความเมตตาไว้มากมาย ทั้งหลักธรรมคำสอนในคัมภีร์ และคำสอนแทรกไว้ในแต่ละตอนของคำสอนนั้น ๆ ดังนั้น ทุกศาสนาจึงเน้นเรื่องความรัก ความเมตตา มีแนวทางเดียวกัน คือ ให้อยู่ในสังคมร่วมกันได้ด้วยความรักความเข้าใจกัน และก่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน เพราะหากมนุษย์ทุกคนมีความรักความเมตตาอยู่ในใจแล้ว ก็จะไม่มีการเบียดเบียนกัน ต่างให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันด้วยความปกติสุข

การพัฒนาคุณภาพชีวิต ชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสมหวัง รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางอารมณ์ ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้ สติปัญญา ความรู้สึกนึกคิดของตน ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียน หรือให้โทษแก่บุคคลอื่น เป็นคนที่มีความต้องการที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้นหา ที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ มีความมั่นใจว่าชีวิตนี้มีคุณค่า ความเฉลียวฉลาด สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความรู้ความสามารถและนำไปพัฒนาชีวิตที่มีคุณค่าต่อไปภายภาคหน้า

การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันของชุมชน การอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนจำเป็นต้องมีระเบียบ วินัย กฎ กติกา มารยาท การปฏิบัติตามระเบียบ วินัย กฎ กติกา มารยาท ที่ร่วมกันวางไว้อย่างเคร่งครัด อันเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้สังคม ชุมชนนั้น ๆ มีความสงบสุข ความซื่อสัตย์ สุจริตให้ความไว้วางใจต่อกัน พุดคุยเมื่อมีปัญหาพร้อมทุกข์ร่วมสุขกัน และปรารถนาดีต่อกัน การสร้างความสามัคคี ให้ความร่วมมือร่วมใจกันทำงาน เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในกิจการต่าง ๆ ความสามัคคีก่อให้เกิดพลัง การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนในสังคมชุมชนให้สำเร็จ จะต้องอาศัยพลังอันเกิดมาจากความสามัคคี จึงจะทำให้ประชาชนในสังคมชุมชนนั้น อยู่กันอย่างสันติสุข

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า การอยู่ร่วมกันของประชาชนของชุมชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีหลักคำสอนของแต่ละศาสนาที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตประจำวัน มีแนวทางการปฏิบัติของแต่ละศาสนา ที่ทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข การที่ชุมชนมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และความเชื่อ แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ก็เพราะว่า เวลามีการจัดกิจกรรมของชุมชน ได้รับความร่วมมือกันเป็นอย่างดีจากชุมชนต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันลอยกระทง ปีใหม่ คริสต์มาส

ประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่า (เครือไต) ประเพณีทั้งกระจาด ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ไม่เลือกเชื้อชาติ และศาสนา ไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนหรือประชาชนต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาของคณะสงฆ์ พบว่า ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ท่ามกลางความแตกต่างทางขนบธรรมเนียม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งทางด้านเชื้อชาติและศาสนา ทั้งนี้ ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรต่าง ๆ และผู้นำทางศาสนาแต่ละศาสนา ได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด ความแตกต่างทางศาสนาจึงไม่ก่อให้เกิดการแตกแยก แต่ความต่างนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่จุดมุ่งหมายของแต่ละศาสนานั้นไปในทางเดียวกัน คือความดีสูงสุดยึดผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก คือทำให้ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนา พบว่า หลักการและวิถีปฏิบัติแห่งการอยู่ร่วมกัน ของศาสนิกชนที่ตนเองนับถือ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทาง สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้ 1) คำสอนของศาสนาทุกศาสนา มีแนวทางการปฏิบัติของแต่ละศาสนาแตกต่างกัน แต่ทุกศาสนาก้สอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งหลักธรรมของศาสนาพุทธ เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ศีล 5 ศาสนาคริสต์มีพระบัญญัติ 10 ประการ และศาสนาอิสลามมี หลักศรัทธา 6 ประการกับหลักปฏิบัติ 5 ประการ 2) การเสียสละและการสังคมสังเคราะห์ คำสอนของศาสนาทุกศาสนา สอนให้มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสังเคราะห์ซึ่งกันและกันด้วยความเมตตา กรุณา ไม่ใช่หวังผลตอบแทน ซึ่งหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ศาสนาคริสต์ก็จะเน้นให้มนุษย์เสียสละ ให้อภัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ศาสนาอิสลามมีการบริจาคซากาตแก่ผู้ขัดสน 3) ความเมตตา คำสอนทุกศาสนาจะเน้นเรื่องความเมตตา เพราะการที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันตินั้น ความเมตตาเป็นสิ่งสำคัญ หลักพรหมวิหารธรรมของศาสนาพุทธ หลักความรักของศาสนาคริสต์ และหลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้น ครอบคลุมทั้งด้านความศรัทธา การปฏิบัติ และจริยธรรม คำสอนของอิสลามจึงกล่าวถึงคุณงามความดี และบาปกรรมทั้งหลาย และมีคำสอนที่ต้องห้ามปฏิบัติอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นข้อห้ามอันเป็นบาปให้ศาสนิกต้องละเว้นอีกมากมาย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และความสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชน ในชุมชนอำเภอแม่สวด มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ภายใต้ภาวะความแตกต่างนั้น กลับเป็นการหลอมรวม และผสมผสานวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ของประชาชน ชุมชนศาสนาในอำเภอแม่สอด มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ได้ซึมซับและหลอมรวมกัน โดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนา มาแบ่งกันประชาชนในชุมชนนี้ มีการดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชุมชนถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ทั้งยังมีการจัดกิจกรรม และพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่นแล้ว อีกทั้งผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร ผู้นำทางศาสนา ตลอดจนประชาชนในชุมชน ต่างไปมาหาสู่ มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแบ่งปันกันมาตลอด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโมและคณะ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ในชุมชนประตูท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสร้างให้ประชาชนในชุมชนประตูท่าแพเข้าใจ และยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของแนวคิดวัฒนธรรมประเพณี และความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ 2) ความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือ การรักษาศีล 5 พุทธาภิไศยะ ไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดในชุมชน ทำตนให้เป็นประโยชน์ ชุมชนชาวคริสต์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเปิดกว้างแต่ละชุมชน สู้สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจความแตกต่าง และสนใจเรียนรู้ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ 3) การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย ในชุมชนชาวพุทธ ส่งเสริมเยาวชนและประชาชนที่อยู่รอบวัด ชุมชนชาวคริสต์ คือ ส่งเสริมการยอมรับในเรื่องความแตกต่างในเรื่องความคิด ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกัน อันจะเป็นผลให้การอยู่ร่วมกันในชุมชน ที่มีความหลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, และคณะ, 2562)

2. ผลการศึกษการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่า การอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนอย่างสันติสุข เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นในสังคมของตน แต่บางครั้ง การที่มีคนอยู่ร่วมกันหลายวัฒนธรรม ชนชาติ ศาสนา มีความหลากหลายแตกต่างกัน ก็ย่อมมีการขัดแย้งกันบ้าง คงไม่มีใครสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิง แม้เพียงคนเดียว ก็อาจมีความขัดแย้งในตนเองได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน ซึ่งมีความต้องการที่ไม่จำกัด แต่สิ่งที่สนองความต้องการนั้นมีอยู่จำกัด ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม มิใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไป เพราะบางครั้งความขัดแย้งที่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ที่อยู่ในสังคม

นั้น ๆ ได้ หากแต่เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว มีวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการใด ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน และสังคมนั้น ๆ ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบ หรือกฎหมาย และมีคุณธรรมจริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือ จะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ประชาชนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางมรดกวัฒนธรรมของ 3 ศาสนา และอยู่ร่วมกันมาอย่างปกติสุข ตั้งแต่สมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน ในความแตกต่างนี้ กาลเวลานับร้อยปีตั้งแต่สมัยโบราณกลับประสานยึดโยงความต่าง สร้างความกลมเกลียวในความต่าง ทำให้ประชาชนในชุมชน พังงาและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน อยู่ร่วมกัน ยอมรับในความต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างในชุมชน ล้วนแล้วแต่เป็นศาสนสถานที่ประชาชนในชุมชนนี้เคารพนับถือ เป็นศูนย์รวมจิตใจ และมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาและยกระดับจิตใจ ด้วยคำสอนของแต่ละศาสนา ที่ล้วนแล้วแต่สอนให้ศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือนั้นเป็นคนดี ทำแต่สิ่งดีงาม แสวงหาสันติสุข มีความสงบสุข ดังนั้นไม่ว่าจะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติศาสนาใด ๆ ก็ตาม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรรยา ศิริอรธและคณะ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน โดยพุทธสันติวิธี : กรณีท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้ง คือ ลักษณะของความไม่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกหรือกลุ่มในองค์การ ที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว อาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้ การจัดการความขัดแย้งมีแนวทางในการจัดการที่แตกต่างกันออกไป ทั้งกระบวนการที่ไม่เป็นทางการและเป็นส่วนตัว แต่มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ บุคคลที่จะนำวิธีการที่ได้นำเสนอไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างถูกต้อง จากการวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ระหว่างชุมชนกับท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ พบว่า การจัดการตามหลักสาราณียธรรม 6 สามารถช่วยส่งเสริมความเข้าใจที่ดีงามของประชาชนต่อท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ สามารถดำเนินชีวิต หรือพักอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยอาศัยความปรารถนาดีต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา ใจ ความประพฤติที่เรียบร้อย มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และเกื้อกูลในสิ่งที่ขาดแคลน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข (จรรยา ศิริอรธและคณะ, 2559)

3. ผลการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติศาสนาพบว่า บทบาทของคณะสงฆ์มีรูปแบบในการจัดการ และแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน

ของประชาชนในชุมชนอำเภอแม่สอด ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ชนชาติพันธุ์ แม้จะนับถือศาสนาต่างกัน ต่างมีความภาคภูมิใจในศาสนาของตน และในขณะเดียวกัน ต่างก็ยกย่องให้เกียรติแก่ศาสนิกชนของอีกศาสนา การอยู่ร่วมกันอย่างสงบของบุคคลคนที่นับถือศาสนาต่างกัน มิได้บังเกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจ หมายความว่า กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร ผู้นำศาสนาและประชาชน ต่างยึดมั่นในความเชื่อและปฏิบัติมันอยู่นั้น แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือแบ่งปัน อีกทั้งอยู่ด้วยกันอย่างปรกติสุข มีการปรับตัวเข้าหากัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และได้รับการขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนไว้ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคี ไม่มีการแบ่งแยกศาสนา ทำให้ประชาชนในชุมชนอำเภอแม่สอด อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรียนต์ น้อยสงวน ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” ผลจากการวิจัยพบว่า รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ พระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร ราชสังคหวัตถุ อปริหานิยธรรม สาราณียธรรม สปัปฺริสธรรม เป็นต้น โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 นัย คือ การสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร ต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ แนวพุทธบูรณาการ เพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทยสืบไป (สุรียนต์ น้อยสงวน, 2560)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย ในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบข้อสรุปที่สามารถเสนอแนะ เพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

1. หน่วยงานราชการและสถาบันองค์กรทางศาสนา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ควรมีการศึกษาวิจัยในสังคมไทย ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชนชาติพันธุ์
2. การใช้นโยบายผสมผสานระหว่างเชื้อชาติ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนเป็นไทย โดยมีได้คำนึงถึงแนวคิดของกลุ่มชนเชื้อชาติต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในกรณีพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

แตกต่างไปจากประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐบาลในอดีตได้เคยดำเนินนโยบายให้มีการผสมกลมกลืน ให้เกิดความเป็นไทย ทำให้ชาวไทยมุสลิมเกิดความรู้สึกขัดแย้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเหตุการณ์บ้านปลาย ดังที่เห็นในปัจจุบัน

3. การยอมรับในความหลากหลาย และได้ตระหนักแล้วว่า การที่แต่ละเชื้อชาติดำรงอัตลักษณ์เดิมของตนนั้น เป็นแนวทางเชิงบวก เนื่องจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความหลากหลายของภูมิปัญญา ซึ่งจะกลายเป็นทางเลือกที่หลากหลายในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่

4. รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยดังกล่าว เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

1. ควรทำการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับรูปแบบความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. ควรทำการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

3. ควรทำการศึกษาวิจัย ในอำเภอ จังหวัดอื่น ๆ ในชุมชนที่ประชาชนนับถือศาสนาต่างกัน เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

4. ควรทำการศึกษาวิจัย เปรียบเทียบหลักธรรมของศาสนาที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างสงบสุข

5. ควรทำการศึกษาวิจัย อุปสรรคและการแก้ปัญหาของการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และศาสนาอย่างสันติสุข

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา ศิริอรธรและคณะ. (2559). การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน โดยพุทธสันติวิธี : กรณีท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ. ใน *สันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 4(2), 145-158.
- พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโมและคณะ. (2562). การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *มหาจุฬาวชิรากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(2), 46-59.

- ไพรินทร์ มากเจริญ. (2551). ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดน : กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาล อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. *ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุรียนต์ น้อยสงวน. (2560). รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของ คณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ . *สันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 6(ฉบับพิเศษ), 383-394.*